

B488

1700 В. ВИННИЧЕНКО

1700

ЧЕСТЬ

КООПЕРАТИВНЕ ВИДАВНИЦТВО

— РУХ —

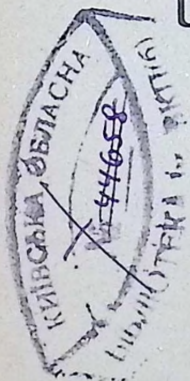
Спец. фонд 6-У

В. ВИННИЧЕНКО

В-48
Спец. фонд

В488

ЧЕСТЬ

80251

~~СПЕЦФОНД~~
№ ~~45~~
Сп. № ~~194~~ г.

03

Державна історична
БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

10

2013

КООПЕРАТИВНЕ „РУХ“ ВИДАВНИЦТВО

1927

1700

[891.79-3]

КИЇВ—1927

Трест „Київ-Друк“, 8-ма друкарня та квиткова печатня

вул. Л. Толстого (кол. Караваївська), ч. 5.

Укрголовліт 869(2489).

Зам. 663.4000

Честь

Що Гуня був справжній божевільний, тому вірило все «8-е отделение», починаючи з професора, що приїздив до госпиталю «на резинках» і якого вважали за знаменитого, і кінчаючи «дневальним» Мискою, що завжди куняв на Гуниній койці й сердито з'їдав його «порції».

Іноді, коли Миска був у доброму гуморі, вони балакали між собою.

— Ой, Гуня, ти, брат, «ваньку валяєш», ¹⁾—якось знехотя жартуючи, говорив Миска, дивлячись на Гуню.—Приставляєся... Боїся на службу йтіть. Царя обманюєш...

— Не...—кратко крутив головою Гуня й усміхався тихою, дитячою посмішкою. І все лице його, сіре, як казенний халат, з кущиками чорної борідки коло вух, чудно якось випнуте наперед, мов придивляючись до чогось, світилось добродушшям і незлобивістю.

— Ой, обманюєш, анафема... А на слободу хочеш?

— Не...

— Брешеш, стерво, хочеш.

— Не...

¹⁾ „Ваньку валяти“ на тюремно-больничному жаргоні значить удавати з себе божевільно-хворого.

І знов посміхався лагідною, ніжною посмішкою.

Він ніколи не бився без глузду об підлогу, як робили ті, що «ваньку валяли», не говорив нісенітниць, не гавкав по-собачому,—він тільки ходив собі по палатах, заклавши руки за спину, й посміхався своєю тихою, надзвичайною тут, в цьому царстві хвороби, посмішкою. І того, що вона була така проста й ніжна, така тиха й людська, було доволі, щоб вірити його божевіллю. І вона майже ніколи не сходила йому з уст. Круг його скажено носилось, в безглуздому танцю, божевілля, гасаючи під музику дикого реготу, під повні жаху й мук ридання, під свист, під крик, скавучання, верещання в темряві низьких, похмурих палат і коридорів: Круг його клекотіло ціле пекло страждань і жаху, а він ходив собі в цьому хаосі, заклавши руки за спину й задумливо, ніжно-сумовито посміхався, неначе гуляв десь в романтичній алеї в червоних проміннях вечірнього сонця.

— Що, Гуня, скоро до професора пойдьох? — зупиняв його який-небудь «дневальний», сидячи на стільчику коло дверей номера, в якому гасала гола істота з напруженими, блискучими очима й настовбурченим волоссям.

— Не знаю...—посміхався Гуня, зацікавлено зазираючи в номер.

— Говорив смотритель, що скоро твоє спитаніє кончається. Признають, брат, здоровим.

— Я... я разі больной? Я—здоровий.

«Дневальний», не знаючи, що сказати, одганяв його від номера, він ішов собі далі, випнувши трохи наперед лице й тихо посміхаючись.

Дні минали. Тих, що «ваньку валяли», або виписували, як «здорових», або вони справді божеволіли. Справжніх божевільних переводили в «номера», а з номерів в палату безнадійних; «безнадійні» ви-

писувались на кладовище. Самі дневальні не видержували й то один, то другий починав або співати півнем, або командувати дивізією, і його переодягали з солдатської одежі в сірий халат, засаджували в «номер» і так само били кулаками, каблуками, шворками, так само в'язали в «сорочку», як він недавно сам бив і в'язав.

А Гуня все ходив собі та посміхався.

Ніхто з цих сірих істот, зачинених в номерах, набитих в палатах, не цікавився ніким і нічим. Всі вони кишіли в коридорах, палатах, спали на підлогах і койках плече о плече, але не знали один одного. Десь за їхніми вузькими, заґратованими вікнами люди єднались, чогось хотіли, за щось бились, раділи, вмирали, а цим, схожим до людей, істотам не було до того ніякого діла.

Ці сірі страшні істоти гризли свої руки, дряпали тіло, сиділи цілими днями недвижно, немов прислухаючись до чогось у себе в середині; вони реготали поруч з тими, які ридали, але ніхто з їх нікого й нічого не чув і не бачив, крім того, що діялось в ньому одному.

Гуня-ж усіх знав, всім ласкаво, помалу казав «дра-а-сстуй», а випрохавши цигарку, схилив трохи набік голову й говорив:

— Спа-ссі-і-ба.

І це було теж надзвичайно й дивно.

Але був такий час, коли і з Гунею щось приключалось. Частіше всього бувало це в місячні розкішні ночі, коли вгорі над госпиталем і землею жило величним життям небо, а внизу, коло вікон осяяні білим світлом тополі задумливо-недвижно стояли одна коло одної, немов сумуючи перед розлукою. Бувало це тоді, коли гостро видно було простір життя поза цими стінами, коли ласкавий до всіх промінь місяця, напруживши сили, розпихав густе, смердюче по-

вітря напівтемної палати й милував замучені, знесилені постаті сірих істот.

Тоді на Гуню «находило». «Дневальні» те вже знали і з досадою та нудьгою йшли за сорочкою. Гуня, звичайно, сидів тоді на койці й понуро, недвижно дивився у землю. В густій напівтьмі палати бувало тихіше, тільки десь з номерів так само котились хвилі реготу, ридань, стуків, криків. Вікна були білі й ґрати виразно чорніли в них, а на підлозі та койках лежали сумні, бліді смуги місячного проміння, помережені тінню от ґрат.

Гуня підводив голову, зідхав і озирався. Забачивши дневальних, він вставав, випинав наперед голову і глухо говорив:

— Ну, фараони! Чого собрались? Бить, гади, хочете? «Гади» з нудьгою позіхали й чекали, не відповідаючи йому.

Він знов сідав, сидів понуро якийсь час, потім враз схоплювався, випускав з грудей дикий несамовитий крик і кидався вперед.

Тоді в один мент до нього збігались «дневальні», з'являлася звідкись сорочка і починалась одна з звичайних сцен. Його в'язали, наступали коліном на груди й починали бить задками чобіт у груди доти, доки він не ставав недвижимим. Тоді його клали на койку, розгонили шворкою цікавих хворих і, закуривши, позіхаючи, ліниво розходились по своїх місцях.

А на другий день Гуня знов ходив по коридору, заклавши руки за спину й лагідно посміхався.

— Що, брат, закусив учора?— підмітаючи в палаті, сердито питав Миска, не дивлячись на Гуню. Гуня, не відповідаючи, любенько дивився на нього.

— Ото-то-ж бо й є... Не строй дурня... Одійди на бік, не бачиш, що замітаю... Сьогодні міне свою порцію оддаш. Слиш!

— Харашо,—лагідно говорив Гуня.

— Ну, от... А другим разом, як будеш «ваньку ваять», коленом в пузо не бий... Так можна челаєку пічонки спортить... Дурак!.. З тобою обращаєся, как з челаєком, а ти, как свиня. Другого-б зв'язали так, що й не встав-би сьогодні, а ти от, помешик, ходиш сібе. Надо совість мати!

— А разі я вдарив тебе?—тихо питав Гуня.

— Конешно, що вдарив. Я тебе, конешно, как по-радошного, под сердце не бив... а то-б ти не дригав ногами... Нада чувствовать обращеніє. А то другим разом, брат, каблуками бить не будемо, а прямо в ямку і вся тобі візитація... Принеси швабру!

Гуня приносив швабру, помагав Мисці прибрати в палаті, все йшло по-старому. Знов Гуня ходив собі по коридору й палатах і знов його зачіпали й жартували:

— Що, Гуня, на слободу хочеш?

— Не...

— Назад, у тюрму хочеш?

— У тюрму...

— А ти-ж на слободі був кода-небудь?

— Не... Дві неделі всього...

Слухачі задоволено сміялись.

— Ну й Гуня! В тюрмі виріс, в тюрмі помре й на слободу не хоче. А матка була в тебе?

— А чорт ёю знає,—здвигав плечима Гуня. Слухачі падали од сміху.

— Що-ж тебе ариштанті родили, чи що?

— Не... Дай папіроску!

Йому давали. Він уважно обдивлявся її, обережно закурював і, задоволено посміхнувшись, ніжно говорив:

— Спассі-і-ба...

Потім знов на нього «находило». І знов «дневальні» сердилися, в'язали його, били каблуками під боки

й кидали на койку. І знов на другий день Миска читав йому нотацію, а він лагідно посміхався й винувато говорив:

— Тьомно було... Не видно, що ти стояв там. А разі дуже забив?

— Конешно, що дуже... Как ти думаєш, чашкою по лобі дать? Дурак... Нада совість мать. Чувствуєш, що находить, как порадошний, прийди й скажи: «так і так мов, господін дневальний, нада міне пожалуста самашедшую рубашку»... От... А то чашками шпурлять у голову: добре що не розбилась, а то плати за тібе... Даси міне свою порцію сьогодні...

— Харашо-о...—покірливо зідхав Гуня.

Так минали дні.

Але раз в третю палату прийшов старший «дневальний» і крикнув:

— Гуня!... Де Гуня? Подать сюда Гуню!

Гуню знайшли десь коло милосердної сестри, яка завжди годувала його білим хлібом.

— До професора... Гайда!

Гуня перестав посміхатись і дивився на старшого напруженими, великими очима.

— Ну, чого? Ідьом!

— Я не хочу на слободу,—скривився Гуня. Підборіддя йому вмент затрусилось, губи затіпались і він заплакав жалібно, безсило, по-дитячому.

— Та чого ти?—обступили його «дневальні».—От дурачок... До професора-ж! На виписку. Пойдьош у роту. Дурак!

— Я хочу на службу,—схлипнув Гуня.

— Та ну-да ж на службу, а то-ж куда! Конешно, що на службу... Професор напишеть своє наставленіє, тібе признають здоровим і пойдьош сібе в роту... Прямо на службу... А плакать нема чого, дурачок...

Але Гуня не міг заспокоїтись і так з слізьми на очах і пішов за старшим. Проходячи через канце-

лярію в кабінет, де був професор з лікарем, він знов захлипав.

— Ну й дурак!—ляснув себе з досади по боках старший, зупиняючись.

— Ах, та й дурак-же ти, бенеря на твою голову! Ну, чого ти?

— Не хочу на слободу...

З кабінету визирнула голова старшого лікаря з жовтою бородою, з жовто-сивими кучерями круг лисини і з окулярами на товстенькому носику.

— Что такое?—здивовано спитав він.

— Плачить, ваше високоблагородіє...

— Чого плачет?

— Не могу знать. Чисто наказаніє господне з ним, ваше високоблагородіє... На слободу, говорить, не хочет ітїть...

— На какую свободу? Веді его сюда!

Гуню ввели в кабінет, заставлений шафами з якимись пляшками, трубочками, ножами, щипцями. Стояли якісь чудні крісла, стільці, койки, оббиті блисковою шкірою, блищали своїми коліщатками якісь машини.

Професор, одягнений у «вольну» одержу, з жовтим зморщеним лицем, наче зробленим із пом'ятого по-жовклого паперу, і гострими оченятками, колупав у зубах якоюсь палічкою й сердито чогось балакав з лікарем, який завжди давав Гуні пити щось гірке та тягуче.

Почали Гуню питать, як він спить, що й де йому болить. Професор дихав на нього чимсь пахучим і сердито колупав палічкою у зубах. Гуня то трохи заспокоювався й уже посміхався знов добродушно й лагідно, то знову починав хлипати й проситись не пускати його «на слободу».

Професор поклав палічку в кешеню жилетки й сердито сказав:

— Ну, разденься.

Гуня злякано глянув на нього.

— Разденься, тебе говорю. Скажіте ему, щоб он разделся...

— Раздевайсь!—крикнув старший лікар од столу, де він сів щось писати.

— Я не хочу на слободу...—скривився Гуня.

— Да какая там свобода? Разденься, тебя нужно осмотреть.

Гуня недовірливо глянув на професора, потім на свого лікаря й помалу став скидати халат. Сіре лице йому було якесь жалібне, забите.

— Рубаху... рубаху сбрасивай!

Гуня скинув і сорочку. Худе, смугляво-сіре тіло його було одного кольору з лицем і, здавалось, в жилах йому текла не кров, а юшка того сірого кандьору, який їм давали що-вечора їсти.

Гуню поставили лицем до світла й почали дивитись в очі, торкать йому віі, проводити нігтем по шкірі, довго потім слідкуючи за смужкою, яка червоніла на тому місці. Гуня й собі дивився на свої груди, часом схлипуючи і збираючись заплакати. Професор після кожного разу щось казав до старшого лікаря, а той записував. Потім професор взяв якусь довгу голку і, кольнувши нею в груди Гуню, спитав:

— Больно?

Гуня смирно посміхнувся й добродушно сказав:

— Не...

— Гм!... Странно...—сердито пробурмотів професор і кольнув з другого боку.

— А теперь больно?

— Не...

— А теперь?

— Не...

— Что за ерунда! Неужелі не больно? Ти говори правду... Совсем не больно?

— Не...—покірно зідхнув Гуня.

— Странно... Очень странно... А ну, повернісь спіной ко мне.

Гуня став не спиною, а боком до нього.

— Да спіной стань, болван!—роздратовано крикнув професор і з серцем тикнув його голкою в бік.

Тоді сталось щось несподіване.

Гуня раптом повернувся, страшно почервонів і мовчки подивився професорові в лице.

Губи йому злісно дрижали, очі напружено й гостро блищали, все лице враз стало якесь інше, розумне, тверде, немов сталєне.

— Ти, гад, за що ето вколов? Га?—просичав він з ненавистю.—За що?

І вмить розмахнувшись, ударив професора кулаком у лице. Професор кинувся, одстрибнув убік і, приглушений несподіванкою, розтеряно бурмотів:

— Уберіте его... Уберіте его!...

Старший лікар з широко-розкритими здивованими очима схопився з-за столу, а Гунин лікар вмент опинився коло дверей і побіг за «дневальними».

А Гуня с оголеними, ребрюватими грудьми голосно сопів носом і мовчки дивився то на професора, то на лікаря.

— Ах, ви-ж гади, мучителі!...—нарешті з ненавистю посміхнувся він.—Я вам покажу колоть!... Спитаніє делаєте? Делаеш спитаніє, то делай, муч, а колоть по злобе не смей! Я вам не солдат, а арештант... І пошли ви к чортам з вашою одставкою! Не нада міне! Я вам ваньку валяв і совсьом не самашедший... Посилайте міне в тюрму. Гади ви прокляті!...

І повернувшись, став одягати сорочку.

В кабінет з напруженими обличчями вбігло декільки «дневальних». У одного в руках була «самашедша» сорочка.

— От скільки їх професора захищать прийшло,— злісно посміхаючись і натягаючи халат, спокійно промовив Гуня.— І самашедшу рубашку взяли. Не нада вже! Я вже не самашедший. Годі «ваньку валять» та подставлять спину, щоб всякий масалка колов тібе...

— Связать его і в отдельний номер!— скажено крикнув старший лікар.

— Зачем в'язать? І сам пойду, я-ж уже...

— Молча-ать!! Я тебе, негодяй, покажу! Вяжіте!

Гуню звязали й посадили в окремий номер, поруч з гусаром, який день і ніч бігав голий по номеру і кричав:

— Равня-айсь! Кар'ером ма-а-арш!!

Все «8-є відділення» було здивоване й схвильоване історією Гуні з професором. Всі, починаючи з лікарів, фершалів і кінчаючи знов таки дневальним Мискою, цікаво підходили до дверей його номера й обережно дивились у «вовчок».

— Що?— озираючись до них Гуня од вікна.— Ловко «ваньку валяв»? Га? Ех, ви! А ще дохтура називається! Понімаєте ви! Када-б той гад не оскорбив мене, дак я-б уже ето чистую од вас імел..

Лікарі і взагалі всяке начальство мовчки одходили від дверей, а «дневальні», навпаки, ще ближче присовувались до «вовчка» й питалися:

— Та невжелі ти його так-таки прямо по храпу?

— А що-ж! Що-ж он, сволоч, колить без надобності! Разі ето спитаніє, када он міне в бок голкою і говорить «повернись, болван?» Конешно, що обидно?

— Та разі-ж так больно будо?

— Конешно, що не больно... Но тільки не смей

без надобності колоть. Я, брат, не з тих, що дають сібе бить. Міне і каторгою не злякаєш, а не то, що он міне страхає дисциплінарним батальйоном. Плювать я на нього хочу. Я десять год слободи не імел і плювать хотев на ёй!

— Гм!...—здумувались деякі з «дневальних».—Пропала, значить, твоя чистая... Заморить он тібе тут.

— Нну!—хитав головою Гуня.—Не заморить.

— Е, не говори!... Они з нашим братом делают, що схотять.

— Не зделають! Шо они міне сделають? Я—здоровий, от і всьо. За мордобитіє садови в тюрму, позивай. А держать тут не має права...

— Еге!—сумно посміхались «дневальні» й несміло озирались. Деякі одходили, а деякі zostавались і довго ще балакали з Гунею. І хоч вони розуміли його, оправдували, а дехто може, й сам би зробив так, але хитали головами й мовчки одходили від «вовчка».

Минув тиждень. Кожного дня, коли проходила візитація, Гуня кричав у «вовчок» до старшого лікаря, вимагаючи, щоб його випустили, але той наче не чув його і йшов далі, навіть не глянувши на його двері.

— Ах ти, гад! Людоєд ти, с... с...! Пускай, бо двері рознесу тібе, суча лапа ти!

Візитація наче не чула нічого й довгою процесією проходила повз його номер.

— Равня-айсь! Кар'ером ма-а-арш!—кричав сусіда й чуть було, як лопотіли голі ноги його по підлозі.

— Радуйся, Вавраро Каневська, радуйся,—чилось одноманітно, гуняво, безнадійно від другого сусіди,—радуйся...

— Ха-ха-ха!...—дико, пронизувато ляскотів по-

під стелею чийсь регіт і тяжким холодом падав на душу.

— Дневальний!... Дневальний!... — гукав Гуня. Приходив «дневальний».

— Пойди і скажи, щоб пускали, бо двері буду бить! Накажи мене бог!

— Нічого, брат, не pomoже!—байдуже одповідав «дневальний» і одходив кудись од дверей.

— Равня-а-айсь!!

— Радуйся, мухо невмитая, радуйся.

— Ха-ха-ха!!...

Гуня став бити двері. Але йому декільки раз одягли «самашедшу» сорочку й він перестав гукать до лікарів, перестав балакати з дневальними.—тільки стояв коло вікна та дививсь на вершечки тополів, задравши голову догори й щільно стуливши губи.

Але одного ранку раптом коло його номера візитація зупинилась. Гуня озирнувся й замер.

— Ну, что?—зачувся голос старшого лікаря.—Будеш буйствовать?... Сlišиш, ти? Гуня! Подойді сюда.

Гуня підійшов.

— Будеш буйствовать?

Гуня мовчав. Од сусідів неслись крики, регіт, нявчання.

— Будеш просіть прощення у господіна професора?

Гуня мовчав і понуро дивився вбік.

— Ну? Будеш?

— За шо?—тихо, глухо бовкнув Гуня.

— За то, что ударіл, что оскорбіл господіна професора.

— Они мене первіі оскорбили...

Лікар обурився.

— Ну, что ти ему скажеш?! Віделі ви такое нахальство? Оскорбілі его!... Тут его до полусмерті дневальние ізбівали верьовками, а професор іголкой оскорбіл его. Да что ти, братец? Да ведь я тебя

сгною здесь в етом номере і сам бог тебя не вирвет. Подумаеш, какаая персона!

Гуня раптом підвів своє сіре лице з чорними глибокими очима й кушиками борідки коло вух і зо зла промовив:

— А така персона, шо не смей колоть, от і всьо! А ти випускай міне сцюдова! Шо ти мене держиш тут? Какое ти імееш право здорових людей морить у самашедшім домі. Вампіра ти, сучий нос твой.

Лікар зараз-же одійшов од «вовчка» і, поправивши очки на носі, пішов мовчки далі. За ним пропливла вся процесія, цікаво зазираючи по черзі у «вовчок» і пересміхаючись між собою на Гунину лайку.

Гуня знов спробував бити двері, але його прив'язали до койки і три дні не одв'язували. Всі три дні він лежав, тісно стиснувши губи, чорно-сірий ввесь, з синяками по всьому тілі, упертий і злий.

Потім знову мовчав і цілими днями не одходив вік вікна, понуро дивлячись на вершечки тополів, які сумно так иноді хитали головами, мов співчуваючи йому.

А за стінами його номера божевілля не вгавало і справляло свою страшну роботу. Воно пройняло всі стіни й визирало з кожної щілини, з кожної дряпинки; воно ехидно посміхалось і підстерегало його в кожному рухові його. Куди очі його не звертались, він бачив знаки його: ось попередник його гриз стіл, зоставивши слід од зубів на ньому; ось якийсь малюнок, безглуздий, дикий, як саме божевілля. Воно проймало кожний атом повітря і пробиралось, йому в очі, в ніс, в уха, в серце й розум.

— Радуйся, Варваро Канівська, радуйся,—неслось зліва.

— Ня-яв...няв... няв...—скавучало справа.

— Ха-ха-ха!...—скажено гасало круг його й не-наче хапало його за мозок і тягло кудись.

А тополі так безнадійно, так сумно трипотіли листям і хитались, хитались.

— Ох, гади!... Вампіри!!—скажено кидався він в двері й падав на підлогу, дряпаючи тіло і глухо ховаючи ридання в долоні.

Пройшов ще якийсь час.

Раз увечері, заступивши на свою зміну, дневальний Макарюк зазирнув до Гуні. Була місячна ніч; у вікно падали білі, срібні промінні, і одбиваючи тінь на підлозі, якоесь чудно мережили її. З-над дверей теж лягало жовте світло від лампи й теж одбивало наддверню ґрату на підлозі та стінах.

Посеред номера стояв голий Гуня. Ноги були йому в тіні, а сіре лице, осяяне світлом, було дике, з поширеними очима, з настовбурченим волоссям, але разом з тим якоесь хитре й ехиднолюте. Він скося дивився на своє ліжко й бурмотів щось. Макарюк не рушився.

— Равня-а-айсь!—залопотів раптом сусіда.

— Дурак!!—гнівню глянув у його бік Гуня й обережно подивився знов на свою койку.

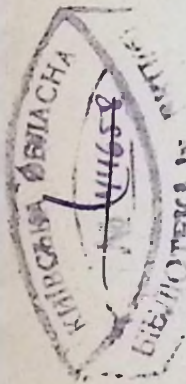
Потім якоесь зігнувся, підкрався й разом стрибнув на неї.

— А тепер больно?... Больно?... Ха-ха-ха!..—дико, зухвало зареготавсь він, шматуючи зубами й руками подушку й бігаючи по номеру.

— Равня-айсь!... Кар'ером ма-а-арш!!

Макарюк тихо одійшов і поспішно пішов «докладувать» старшому.

А тополі білі й невинні стояли одна коло одної й сумно хитались, і трипотіли жалібно листям, і з страхом зазирали вершечками у номер.

80258

КООПЕРАТИВНЕ
ВИДАВНИЦТВО „РУХ“

Твори В. ВИННИЧЕНКА

в окремих випусках:

Голота. Ілюстрації Лапіна	Ціна 65 коп.
Краса і сила	„ 25 „
Контрасти	„ 20 „
Віля машини	„ 15 „
Темна сила	„ 10 „
Хто ворог	„ 10 „
Голод	„ 10 „
Честь	„ 10 „
Момент	—
Глум	—
Записна книжка	—
Купля	—
Кумедія з Костем	—
Зіна	—
Сліпий	—
Кузь та Грицунь	—
Таємна пригода	—
Тайна	—
Промінь сонця	—
Хведько Халамидник	—
Маленька рисочка	—
Чекання	—

Ціна 10 коп.

Р

ПРАВЛІННЯ І КНИГАРНЯ
ВИДАВНИЦТВА

== „РУХ“ ==

Харків, вулиця 1 Травня, Ч. 10

1114